

تذکر: بر خلاف نظر نویسندگان این مقاله در ماسوله اثری از فرهنگ ترکی دیده نمی شود.
سایت تالشیار

ماسوله

بهزاد فرهانی

روستای تاریخی ماسوله در ۵۵ کیلومتری شهرستان رشت و در ۳۲ کیلومتری جنوب غربی شهرستان فومن در استان گیلان قرار دارد. این روستا در ناحیه ای کوهستانی و جنگلی در دامنه ای صخره ای با پهنه ی ۱۶ هکتار ساخته شده است. ماسوله از غرب به خلخال، از شمال به ماسال و از جنوب به تارم علیا محدود است.

عرض جغرافیایی این روستا ۳۷°۰۹'۱۳" شمالی و طول جغرافیایی آن ۴۸°۵۹'۱۴" شرقی است و در منتهی الیه منطقه ی مرطوب خزری، واقع در دره ی رودخانه ای که سرچشمه های آن نزدیک دومین قله ی بلند کوه های طالش (ماسوله داغ با ارتفاع ۳۰۵۰ متر) است قرار دارد. ارتفاع آن از سطح دریای آزاد ۱۰۵۰ متر و اختلاف بین پایین ترین و بالاترین نقطه این شهر کوهستانی بیش از ۱۲۰ متر است.

آمیزه ای از فرهنگ های سه گانه ی طالشی، ترکی و گیلکی از یکسو و طبیعت های سه گانه ی جنگلی، مرتعی و کوهستانی، از سوی دیگر، فرهنگ و تمدن خاصی را به وجود آورده که اولین نمایه ی کالبدی آن، شهرسازی و معماری خاص ماسوله است. در حالی که این کالبد، متأثر از ارتباطات پیچیده و ویژه ی اجتماعی و اقتصادی این زیستگاه کهن می باشد، به شدت بر ارتباطات فوق تاثیر گذار است. بدین ترتیب در یک همکنش مداوم و مستمر، پویایی شگفت انگیزی در حیات تاریخی الگوهای زیستی ماسوله به وجود آورده است.

شهرت و محبوبیت ماسوله در میان پنج شهر - روستای شگفت انگیز (ابیانه، کندوان، میمند و سرسید آقا) زبان زد خاص و عام است. شاید سالیانه چند هزار نفر مسافر از این شهر تاریخی و مناظر تاریخی و طبیعی آن دیدن می کنند. این تعداد مسافر بیشتر در سه ماهه ی تابستان از

این شهر بازدید می کنند، چرا که هوای آن در این فصل معتدل و مرطوب است. گرچه که زیبایی های آن در سه فصل دیگر سال چه بسا بیش از تابستان است. تمامی مسافرانی که علاقه مند به استفاده از مناظر طبیعی هستند در سه فصل بهار، پاییز و زمستان می توانند شاهد مناظری بدیع از طبیعت باشند. آنان که جویای فضایی آرام، ساکت و خلوت هستند نیز در این سه فصل ماسوله را بسیار مناسب خواهند یافت.

ماسوله به عنوان یک اثر ملی در سال ۱۳۵۴ شمسی به شماره ۱۰۹۰ در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده است.

تاریخچه

حدود هشتصد تا هزار سال پیش مردمانی از نقاط مختلف سرزمین گسترده ی ایران به دلایل نامعلومی به منطقه ی ماسوله کوچ کردند. برخی از مردمان محلی نیز از منطقه ای به نام «کهنه ماسوله» واقع در ۶ کیلومتری شمال غرب این منطقه با این افراد همراه شدند. طی کاوش های انجام شده از محوطه ی باستانی کهنه ماسوله سفالینه هایی متعلق به قرون پنجم تا هشتم هجری قمری بدست آمده است که دقیق ترین مستندات قابل توجه تاریخی می باشند. در ۱۰ کیلومتری بالاتر از ماسوله ی جدید، ماسوله ی قدیم با آثار و بازمانده های انسانی از قبیل سنگ کوره و ... در منطقه ای گسترده پراکنده شده است که جزء آثار باستانی به شمار می آیند.

گویش

گویش مردم ماسوله تالشی است.

محله های ماسوله

ماسوله دارای ۴ محله به نام های «ریحانه بر»، «خانه بر»، «مسجدبر»، «کشه سر» و «اسد محله» و بازاری در چهار طبقه است که هر چهار محله بطور مستقل به بافت بازار شهر ارتباط بی واسطه دارند. در حال حاضر در ماسوله بیش از ۳۵۰ واحد مسکونی وجود دارد که در گذشته (حدود ۱۰۰ سال پیش)، این تعداد به ۶۰۰ واحد بالغ می گردیده است. وجود بیش از ۱۲۰ واحد تجاری در محدوده ی بازار آن، بیش از ۶ کاروان سرا، دو حمام قدیمی، بیش از ۳۳ چشمه ی عمومی، ده مسجد و پنج امام زاده حاکی از رونق و شکوفایی این شهر در دوره های متاخر می باشد. جمعیت ماسوله طی ۶۰ سال گذشته از حدود ۳۵۰۰ نفر به ۹۰۰ نفر کاهش یافته است. این امر نشانه ی سیر نزولی تاریخ این شهر کهن است.

قلل مهم ماسوله عبارت اند از: «شاه معلم» (شامولوم)، «آسمانکوه»، «لاسه سر»، «تروشوم» و «کله قندی».

مسافرت به ماسوله

شهر تاریخی ماسوله همه ساله پذیرای مسافرانی از شهرهای دور و نزدیک و از خارج از کشور است که به این شهر می آیند. بیشترین مسافران طی سه ماه تابستان به این شهر سفر می کنند. آن دسته از مسافران ایرانی که از شهرهای دور می آیند معمولاً برای بازدید از بافت معماری و تاریخی شهر اقدام به سفر می کنند. اما بسیاری از مسافران شهرهای نزدیک برای استفاده از آب و هوا و طبیعت مطبوع ماسوله به این شهر می آیند. تمام مسافران غیر ایرانی فقط برای بازدید از معماری و شهرسازی تاریخی ماسوله اقدام به سفر می کنند. در این میان دسته های کوچک و بزرگ طبیعت دوستان را نیز باید نام برد که معمولاً از شهرهای نزدیک و در گروه های ۵ تا ۲۰ نفره و به عنوان کوهنوردی و کوه پیمایی به این شهر می آیند.

در هر صورت جاذبه های تاریخی، معماری و طبیعی ماسوله به گونه ای است که هر نوع مسافر با هر نوع سلیقه ای را به سمت خود جذب می کند. حتی زمستان پربرف این شهر نیز جاذب دسته ای از میهمانان است.

وجود امکانات رفاهی قابل ملاحظه، راه ارتباطی مناسب و محل های اقامتی محلی و سنتی از امتیازاتی هستند که توان پذیرایی مردم این شهر را از مسافران افزایش می دهند.

دیدن ماسوله و معماری آن به عنوان یک شهر تاریخی و استفاده از مناظر طبیعی و ساختمانی زیبای آن طی حداقل یک شبانه روز اقامت در خانه های سنتی مردم میهمان نواز آن یادگاری بی نظیر برای هر مسافری خواهد بود.

عوامل تخریب بافت تاریخی ماسوله

۱- عوامل طبیعی

سیل

به دلیل وجود دو رودخانه ی ماسوله رودخان و خلیل دشت، ماسوله همواره منطقه ای سیل خیز

بوده است. متأسفانه در ۲۵ سال اخیر با بی توجهی نسبت به حریم رودخانه و ساخت و ساز در حریم آن، این بناها در معرض خطر سیل قرار گرفته اند، که شدید ترین آنها در سال ۱۳۷۵ رخ داد.

زلزله

به دلیل وجود دو گسل شرقی - غربی در شمال و جنوب غربی ماسوله، این شهر همواره با زلزله های خفیف و شدید مواجه بوده است. حرکت سنگ های بزرگ از بالای کوه به سمت شهر به دلیل زلزله بسیار عمومیت داشت. به همین سبب هیچ کس حق قطع درختان بالای دست کوه را نداشت.

۲- عوامل انسانی

جنگل ها، مراتع، رودخانه ها و سایر عناصر محیط طبیعی این شهر، طی دهه های اخیر دچار دخل و تصرف های محل تا تخلیه ی زباله و فاضلاب شهری به رودخانه، جملگی منجر به آسیب های جدی محیط زیست ماسوله شده است.

هزاران مسافر و بازدید کننده باعث آلوده شدن محیط و مخدوش شدن عناصر طبیعی آن می شوند.

راه سازی بدون مطالعه و هماهنگی با شرایط و امکانات طبیعی و ساخت و سازهای دولتی و غیردولتی، همگی در حال نابود کردن محیط زیست شهر می باشند.

در ده سال گذشته نزدیک به ۲۵۰ واحد ساختمانی جدید با مصالح و شیوه های امروزی در داخل بافت و در حاشیه ی آن احداث شده است. استفاده از مصالح ساختمانی جدید به جای گل، چوب و سنگ و نیاز مردم به امکانات امروزی و تاثیر آن در نقشه ی بناها و به ویژه نوع پنجره ها و بازشوها همگی باعث تخریب و ناهماهنگی در سیمای عمومی شهر گردیده است.

مداخلات عمرانی نسنجیده در شهر ماسوله بارها سبب آسیب رسانی جدی به شهر شده است.

برگرفته از: پایگاه پژوهشی "آریا بوم"